

О. В. Шукаткадоктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання та спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка**І. В. Криворучко**студент фізичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК ІДЕОЛОГІЇ КАЛОКАГАТІЇ У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

У статті здійснено аналіз розвитку ідеології калокагатії давньогрецьких філософів. Досліджено історію появи поняття «калокагатія» та пояснено його сутність на основі тверджень та наукових праць філософів Платона, Сократа, Ксенофонта та Аристотеля. Припускаємо, що немає чіткого визначення терміну «калокагатія» через суб'єктивність вчених, міфологічність у давньогрецькій культурі та диференціацію філософських течій впродовж усього існування людства. Вказано, що калокагатія з'явилася через те, що фізична підготовка за відсутності воєнних дій та зовнішньої військової загрози переорієнтовувалася з воєнного в мирний час. Узагальнено, що калокагатія в часи античності була ідеалом, якого слід було досягти через освіту та здоровий спосіб життя, а також однією із найголовніших концепцій ідеології здорового способу життя, які вплинули на спортивний рух у Стародавній Греції. Досліджено появу терміну «калокагатія» у праці Платона «Симпозіум», у якому філософ пояснив суть калокагатії, як адекватне задоволення бажання евдемонії, тобто щастя, яке можна було досягнути за допомогою доброчесності та чеснот. Пояснено власну точку зору античного філософа, письменника та історика Ксенофонта про сутність калокагатії у своїй праці «Симпозіум», яку автор розкрив на основі своїх закоханих персонажів, як гармонію між красою людської душі та досконалою спортивною майстерністю, оскільки для стародавніх греків краса пов'язувалася з добром, або навіть ототожнювалася з ним, що й стало причиною появи вищезгаданого терміну. Розкрито особисту версію поняття «калокагатія» давньогрецького науковця-енциклопедиста, філософа і логіка Аристотеля у своїй титанічній праці «Нікомахова етика», яка полягала в тому, що калокагатію можна досягти, якщо займатися громадянськими діями, тобто використовувати власні блага на користь громадян. Проаналізовано власне тлумачення давньогрецького філософа Сократа калокагатії, як складової такої людської якості як чесноти. Зроблено висновок, що кожен античний філософ пояснив сутність калокагатії на основі суб'єктивних кмітливих тлумачень. Остаточо розтлумачено поняття калокагатії, як баланс між духовними та фізичними якостями людини, гармонійне поєднання фізично та морально розвинутого людського тіла. Констатовано, що калокагатія є актуальним викликом для сучасної педагогіки.

Ключові слова: калокагатія, давньогрецькі філософи, здоровий спосіб життя.

Постановка проблеми. Питання про збалансованість між ментальним та фізичним розвитком особистості актуальне впродовж усього існування людства, та однозначної відповіді немає і донині. В часи сучасних технологій, стрімкого розвитку цивілізованого світу відбувається порушення рівноваги між розумовою та фізичною складовою здорового способу життя людини, що призводить до різноманітних порушень в життєдіяльності людського організму, а також ставить під сумнів саму цивілізованість, оскільки здоров'я (людини, нації, людства) є її визначальним показником.

У залежності від історичного періоду та актуальної на той час філософської течії, вирішували вказану проблему також по-різному. Відбувалося це через прискорену індустріалізацію суспільства у 18-19 століттях, а також різкі зміни в ідеології здорового способу життя. Саме тому пошуки вирішення проблеми внутрішнього та зовнішнього

балансу людини є безперечно актуальними в умовах сьогодення.

Античні філософи та педагоги порушували вищезгадане питання, акцентуючи увагу на тому, що ідеалізм вдосконалення тіла був основою здорового способу життя у Стародавній Греції. Тим більше, постійні фізичні тренування в часи античності були громадянським обов'язком. Античні греки вважали, що людина, яка досягла фізичного здоров'я, не може залишатися некрасивою. Власне здорова людина і визнавалася «калос кагатос» (дослівно: «красивою і доброю») [3, с.119].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові дослідження щодо визначення принципів ідеології калокагатії знаходимо в напрацюваннях вітчизняних та закордонних авторів. Зокрема, українські науковці К. Макарова та О. Гончарова розкрили загальні принципи ідеології калокагатії від минулого до сьогодення та визначили

три основні дефініції терміну «калокагатія», І. Криворучко та О. Шукатка розкрили загальні особливості системи фізичного виховання Стародавньої Греції. Польські науковці J. Sprutta та M. Zowislo пояснили поняття та роль «калокагатії» в розвитку фізичного виховання згідно з давньогрецьким філософом Сократом. Чеська дослідниця I. Martínková звернула увагу на те, що немає єдиної концепції вищенаведеного поняття та пояснила причину цього явища, а також констатувала, що калокатія є викликом актуальної нині сучасної педагогіки. Польська вчена M. Tomecka пояснила імовірне походження грецьких слів, із яких складається сам термін «калокагатія», а хорватський науковець M. A. Dürrigl – означення цих слів, а також їхню сутність. Американські науковці С. Evangeliou та Н. Reid проаналізували поняття «калокагатія» згідно з трактуваннями його давньогрецькими філософами Аристотеля та Ксенофонта. Французький вчений P. Destrée розкрив походження слова «калокагатія» у праці Платона «Симпозіум» та пояснив його сутність так, як стверджував сам філософ Платон.

Мета статті. Основною метою роботи є аналіз розвитку ідеології калокатії античних філософів у Стародавній Греції.

Виклад основного матеріалу. Термін «калокагатія» належить до культури Стародавньої Греції, а також є викликом для сучасної педагогіки, оскільки це є своєрідне «закріплення» фізичної та моральної досконалості, тобто «консолідація» тілесної та духовної краси [8]. Калокатія вважається однією з найфундаментальніших концепцій ідеології здорового способу життя, що суттєво вплинули на розвиток спортивного та олімпійського рухів у часи античності, а її ідеал був відображенням любові давньогрецьких громадян до порядку: це супроводжувалося любов'ю стародавніх митців до гармонії та раціональності, особливо в ідеї пропорціональності [12]. Калокатія цілком відображала ідеали гармонії та єдності, які високо цінували в античній Греції.

На думку польського науковця R. Jajczyk, поява терміну «калокагатія» пов'язана з переходом військового виховання в спортивних закладах у виховання мирного часу [10]. Як відомо із загальної історії фізичного виховання античної Греції, основою виховання молоді в Афінах була фізична підготовка чоловіків від вісімнадцяти до двадцяти років, призваних на військову службу. Щоб вони могли пройти військову підготовку, держава фінансувала створення спеціальних гімнастичних центрів (палестрів), які також були місцем проведення політичних дискусій [2]. Оскільки в Стародавній Греції не було внутрішніх конфліктів, а військових дій із боку ворожих держав не було, то проводилася державна політика, яка не вимагала від громадян військової підготовки і

поступово відходила від військового виховання на користь виховання в мирний час [10].

Цілком очевидно, що серед науковців, які досліджують питання калокатії, очікується єдина концепція цього давньогрецького слова. Однак, як вважала чеська науковиця I. Martínková, немає єдиної концепції терміну «калокагатія», оскільки він тлумачився в залежності від обраного періоду. Також однією з головних прогалин у єдиному тлумаченні терміну є міфічність та значна ідеалізація в давньогрецькій культурі та мистецтві, а також суб'єктивність у вирішенні проблеми пошуків остаточної дефініції поняття «калокагатія». На її думку, це спричинило скептицизм серед науковців стосовно визначення вищесказаного терміну [8]. Імовірно, саме тому український науковець К. Макарова надала три основні дефініції терміну «калокагатія»:

1. Це гармонійне поєднання фізичних та духовних якостей.
2. Це красива та гармонійна організація здорового способу життя.
3. Це рівновага між внутрішнім та зовнішнім світом в індивіді [1].

Слово «калокагатія» походить від двох слів: kalós – прекрасний, гарний (зовні), порядний, чесний, шляхетний (всередині) та agathós – чесний, добрий, шляхетний, мужній, гідний захоплення [5]. Як стверджує хорватський вчений M-A Dürrigl, слово kalós частково вже включає значення, що містяться в семантичному полі agathós. Саме тому калокатія, судячи з означення двох слів, з яких складається цей термін, було ідеалом, якого слід було досягти через освіту та здоровий спосіб життя [5]. На думку польського науковця M. Tomecka, походження терміна «kalos» може стосуватися людини на ім'я Калліас, про якого Геродот писав, що він заслуговує на те, щоб його часто згадували. Однак сама людина може бути agathos – гідною діяльністю, видимою через чесноту, яка пояснюється як досконалисть і яка, згідно з філософією Сократа, визначає духовну красу. Таким чином, частково здається, що для стародавніх греків краса пов'язувалася з добром або навіть ототожнювалася з ним [7].

Суб'єктивні відповіді на сутність поняття «калокагатія» надали: спочатку Платон, згодом давньогрецькі філософи Ксенофонт, Сократ та Аристотель.

Платон вперше висвітлює ідею калокатії у своїй праці «Симпозіум», де говорить про іронію стосовно Сократа, яка стверджує красу людини, а також про приниження краси як зовнішньої, так і внутрішньої [11]. Платон стверджував, що якщо душа і тіло прекрасні (це і є калокатія), то тільки тому, що вони нагадують вічне уявлення про красу. Але той факт, що людська душа була прекрасною, визначався чеснотою, оскільки вона виявляла

помірність, яка створювала цю красу. Виховним ідеалом для Платона був мудрець, а в центрі буття мудреця була мудрість, що полягала в пізнанні самого себе. Краса також могла бути причиною добра. Усвідомлення добра та прагнення до його ідей, пов'язані з практикою чеснот, уподібнювало людей божеству, тобто здійснювало їхній апофеоз. Ця подібність була в основі тотожності добра і прекрасного. Платон вважав, що важливо також у вихованні проявляти чесноти. Моральний ідеал людини під час її виховання має реалізувати у своєму житті чотири чесноти: мудрість, хоробрість, самовладання і справедливість, перші три з яких відповідали таким частинам людської душі: мудрість – розумна частина, хоробрість – імпульсивна частина, самовладання – чуттєва частина [11]. Доброчесність, навпаки, ґрунтується на знанні добра і зла, пов'язаному зі здатністю діяти належним чином. Під час виховання людини при проявленні вищенаведених видів чеснот та добродітності з'являлася евдемонія, яка означала блаженство та щастя. Платон суб'єктивно охарактеризував поняття «калокагатія» як адекватне задоволення бажання евдемонії [4].

Ксенофонт розкрив власну точку зору калокагатії у своєму творі «Симпозіум». Філософ користується нагодою, щоб показати різницю між тілесною красою і красою душі, а також двома різними типами любові. У творі фігурує філософ Сократ, який тактовно натякає персонажу Каллію та іншим симпозіастам, що чудовий і атлетичний Автолікос, який був закоханий у Каллію, може наблизитися до прославленого еллінського ідеалу калокагатії за допомогою тих, хто ним захоплюється і любить його. Він зробив би це, якби йому вдалося додати свою спортивну майстерність та підготовленість свого тіла (*kalos*), красу своєї душі та досконалість свого характеру (*agathos*), які були б сприятливі належним філософським пошукам [6]. Саме тому, Ксенофонт пояснив термін «калокагатія» як гармонію між красою своєї душі та досконалою спортивною майстерністю.

За Сократом, найважливіше в людини є духовна краса, яка полягає у вираженні душі. В основі цієї краси лежить чеснота. Сократ у своїй філософській діяльності прагнув пробудити у своїх учнів прагнення до чесноти, що було визначальним для духовної краси. Для античного філософа та послідовників його вчення чеснота була вищою людською метою, будучи водночас абсолютним добром і запорукою щастя, тому кожен повинен був прагнути до чесноти. Для її досягнення важливо було знати добро, щоб потім реалізувати його. Сократ вірив, що ніхто не буде робити те, що він знав як зло. Цей філософ мав на увазі моральне зло прирівнювалося до нещастя, а добро – до щастя. Моральне зло ранило душу, знищуючи її, і цим злом була, за Сократом, несправедливість, розпуста і невігластво. Говорячи про чесноту, Сократ також ототожнював її зі знан-

ням, пов'язуючи чесноту з мудрістю, пізнанням і пам'яттю. Отже, чесноти, а отже й ідеології калокагатії, як джерело знання можна було б навчитися [11]. Звідси можемо припустити, що Сократ пояснив поняття «калокагатія» як складову чесноти.

Аристотель пояснив сутність калокагатії у своєму знаменитому творі «Нікомахова етика», у якій розповідається про те, що щастя – це кінець того, що можна досягти в дії, а людська функція визначається як діяльність душі згідно з розумом. Чеснота, на думку філософа, «примушує тих, хто нею володіє, бути в доброму стані та добре виконувати свої функції». Здатність людини, яка володіє ідеологією калокагатії, використовувати природні блага «красивим» (*kalon*) способом є те, що виправдовує його володіння ними, бо саме краса (*kalon*) перетворює прості блага на добродітну діяльність, пов'язану не лише з калокагатією, але й з евдемонією (щастям). А використовувати блага «красиво» означає використовувати їх на громадських засадах, або найменш для чогось іншого, ніж спортивна перемога та особиста вигода. Отже, калокагатія може бути громадянською ідентичністю, але вона не надається при народженні; її потрібно заслужити красивими та громадянськими діями [9].

Проаналізувавши сутність поняття «калокагатії» давньогрецьких філософів, можна зробити важливий висновок, що кожний античний вчений тлумачив дефініцію вищенаведеного терміну в залежності від особистого сприйняття, проте можна знайти спільне між різноманітними версіями, а саме: калокагатія – це гармонійне поєднання фізично розвинутого людського тіла, досконалих моральних якостей, добродітності та чеснот.

Список використаної літератури:

1. Макачук К., Гончарова О. Калокагатія як ідеал людської особистості: від минулого до сьогодення. Філософські та культурологічні проблеми людства очима студентства: матеріали І Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 16 квіт. 2021 р.). Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, Миколаїв, 2021. С. 188–192.
2. Шукатка Оксана, Криворучко Ілля. Особливості системи фізичного виховання Стародавньої Греції. Наукові та освітні трансформації сучасному світі: матеріали Всеукр. міждисц. наук.-практ. конф. (Чернігів, 15 лип. 2021 р.). Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій, Чернігів. Суми: ТОВ НВП «Росток А.В.Т.», 2021. С. 386–387.
3. Шукатка О.В. Теорія і практика формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів природничих спеціальностей на засадах міждисциплінарної інтеграції: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2019. 570 с.

4. Destrée, P. Platon et l'ironie dramatique. *Revue de métaphysique et de morale*, 80 (4), 2013. P. 543-556.
5. Dürrigl, M. A. Kalokagathia—beauty is more than just external appearance. *Journal of Cosmetic Dermatology*, 1 (4), 2002. P. 208-210.
6. Evangelidou, C. Socrates on aretic athletics: analysis of Xenophon's Symposium. *Phronimon*, 11 (1), 2010. P. 45-63.
7. Małgorzata Tomecka. The Elite of "Kalos Kagathos" in Poland. *Athens Journal of Sports - Volume 6, Issue 1*. P. 29-44.
8. Martínková I. Jak rozumět kalokagathii? *Tělesná kultura*, 2012, vol. 35, no. 1, P. 93-105. ISSN 1211-6521.
9. Reid, H. Athletic virtue and aesthetic values in Aristotle's ethics. *Journal of the Philosophy of Sport*, 47(1), 2020. P. 63-74.
10. Roman Jajczyk. Kalokagathia. Przesłanie kultury starożytnej w edukacji XXI wieku na przykładzie wychowania fizycznego. URL: <https://docplayer.pl/8076417-Kalokagathia-przeslanie-kultury-starozytnej-w-edukacji-xxi-wieku-na-przykladzie-wychowania-fizycznego.html> (дата звернення - 28.06.2022 p.).
11. Sprutta, Justyna. Idea kalokagathii w starogreckim wychowaniu. *Nauczyciel i Szkoła 3-4, tom 3*, 2007. pp. 13–20.
12. Zowislo, M. On virtue in the context of sport. *Physical Culture and Sport*, 47, 2009. P. 89.

Shukatka O., Kryvoruchko I. The development of the ideology of kalokagathia in Ancient Greece

The article analyzes the development of the ideology of kalokagathia of ancient Greek philosophers. It investigated the history of appearance of term "kalokagathia" and explained the essence of it on the basis of statements and scientific works of philosophers Plato, Socrates, Xenophonte and Aristotle. We assume that there is no clear definition of the term "kalokagathia" because of the subjectivity of scientists, mythology in the ancient Greek culture and differentiation of philosophical currents throughout the existence of mankind. It is indicated that kalokagathia appeared because physical training in the absence of military actions and external military threat was re-oriented from the military in peaceful time. It is summarized that kalokagathia was an ideal which should have been achieved through education and healthy way of life in Ancient times, and also one of the main concepts of the ideology of healthy way of life, which influenced the sports movement in ancient Greece. It investigated the appearance of the term "kalokagathia" in the Plato's work "Symposium", in which the philosopher explained the essence of kalokagathia as an adequate satisfaction of desire of eudaimonia, or happiness, which could be achieved with the help of honesty and honesty. It explained the own point of view of the ancient philosopher, writer and historian Xenophonte about the essence of the kalokagathia in his work "Symposium", which was revealed on the basis of its favorite characters, as harmony between the beauty of the human soul and perfect sports skill, because beauty was connected with good or even identified with it, which became the reason of appearance of above-mentioned term. The personal version of the concept of "kalokagathia" of the ancient Greek scientist-encyclopedist, philosopher and logist Aristotle in his titanic work "Nicomachean ethics", which consisted in the fact that kalokagathia can be achieved if you engage in civil actions, that is to use the benefits of your own in favor of citizens. It analyzed the interpretation of the ancient Greek philosophy of Socrates of kalokagathia as a component of such human quality as honesty. It is concluded that each ancient philosopher explained the essence of kalokagathia on the basis of subjective, clever interpretations. The term "kalokagathia" is finally defined: there are a harmonious combination of physically and morally developed human body and a balance between the spiritual and physical qualities of a person. It is stated that kalokagathia is an actual challenge for modern pedagogy.

Key words: Kalokagathia, ancient Greek philosophies, healthy lifestyle.